

ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ ΜΕΦΙΣΤΟΦΕΛΗΣ

Μερικές σκέψεις για τον ρόλο του χρέους, αφιερωμένες στην μνήμη του Τόνι Μπεν

18^η Μαρτίου 2014

«Η Κόλαση είναι όπου είμαι», λέει ο Μεφιστοφελής (του Μάρλοου) στον Φάουστους όταν εκείνος, αντικρύζοντας τον Πρίγκηπα του Σκότους, αναρωτιέται αν βρίσκεται στην Κόλαση ή αν απλά ο Μεφιστοφελής τον επισκέπτεται για να απαιτήσει την αποπληρωμή του. Κάπως έτσι νιώθει κι ο υπερχρεωμένος: Όπου και να πάει, το χρέος του τον ακολουθεί. Χειρότερο ακόμα κι από σκιά, τον περικυκλώνει παντού και πάντα.

Οι υπερχρεωμένοι, άνθρωποι που ζουν μέσα στην σκιά του «μη βιώσιμου» χρέους, εξαντλούνται και, σαν τον Φάουστους, τείνουν στο να αποδεχθούν την υποταγή τους. Γρήγορα χάνουν κάθε ελπίδα και συνηγορούν σε ό,τι τους υπαγορεύει ο πιστωτής. Σε κοινωνίες απόλυτης φτώχειας, η υποταγή τους παίρνει την μορφή συμφώνου δουλείας – είτε γίνονται οι ίδιοι δούλοι του δανειστή ή του παραχωρούν το παιδί τους σκλάβο σε κάποιο εργοστάσιο παραγωγής, π.χ., χαλιών (όπου θα δουλέψει μέχρι να... αποπληρώσει το χρέος των γονιών). Στις δικές μας κοινωνίες, η υποταγή παίρνει άλλη μορφή: εκείνη της «συναίνεσης» και υπερψήφισης στις κάλπες πολιτικών που υπαγορεύουν οι δανειστές, ακόμα κι αν αυτές οι πολιτικές (τις οποίες υπερψηφίζουν) αυξάνουν κι άλλο το χρέος τους, σφίγγοντας κι άλλο τα λουριά που δένουν το σβέρκο τους.

Όπως έλεγε ο Κοντορσέ, το μυστικό της καταπίεσης δεν βρίσκεται στην ισχύ του σατράπη αλλά στο νου του δούλου. Ιδίως μετά την κατάκτηση του δικαιώματος στο εκλέγειν και στο εκλέγεσθαι από όλους, το μέγα ερώτημα ήταν πως είναι δυνατόν μια ισχνή μειοψηφία να καταφέρνει να διατηρεί, συστηματικά, την δυνατότητα επιβολής επί της συντριπτικής πλειοψηφίας; Πως κάνεις τους πολλούς να ψηφίζουν υπέρ πολιτικών και «λύσεων» που διατηρούν την απολυταρχία των πολύ λίγων;

Ο Τόνι Μπεν, ο άγγλος ηγέτης της Αριστεράς του Εργατικού Κόμματος που μας άφησε την προηγούμενη βδομάδα, προσέφερε την εξής απλή απάντηση: «Υπάρχουν δύο τρόποι για να ελέγχεται ένας λαός. Αρχικά, τον τρομοκρατείς και, στην συνέχεια, του σπας το ηθικό. Ένα μορφωμένο, υγιές έθνος που σφίζει από αυτο-πεποίθηση δεν είναι εύκολο να χειραγωγηθεί. Είναι απίστευτο πως τόσο πολλοί άνθρωποι συναινούν στην κατανομή πλούτου και εξουσίας που τους εξευτελίζει και καταδυναστεύει. Όμως συναινούν επειδή είναι φτωχοί, είναι αποκαρδιωμένοι, είναι φοβισμένοι και, σε αυτή την ψυχολογική κατάσταση θέλουν να πιστέψουν πως το μη χειρόν είναι να συμμορφωθούν προς τας υποδείξεις ελπίζοντας για το καλύτερο.»

Από όλα τα όπλα που έχει στην διάθεσή της η ολιγαρχία για να γονατίσει τους πολλούς, για να τους κάνει έρμαιιά της, το χρέος είναι το ισχυρότερο – όπως γνώριζε πολύ καλά ο Μεφιστοφελής και έμαθε, προς κακή του τύχη ο

Φάουστους. Πράγματι, την εποχή που η πλειοψηφία άρχισε να κατακτά δικαιώματα (π.χ. την ψήφο), το προσωπικό χρέος των πολλών μπήκε σε τροχιά κάμψης. Το χαμηλό και μειούμενο χρέος, ως ποσοστό του εισοδήματος των εργαζομένων και της μεσαίας τάξης, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη που έφερε η 2^η Βιομηχανική Επανάσταση, οδήγησε σε μεγάλες κατακτήσεις: στα εθνικά συστήματα υγείας, στο δικαίωμα στην δύσκολη γνώση, σε συντάξεις και επιδόματα ανεργίας, στην προοδευτική φορολόγηση. Τίποτα από όλα αυτά δεν θα γινόταν αν οι λαϊκές μάζες στην Αγγλία, στην Αμερική, στην Γαλλία κλπ ήταν υπερχρεωμένες. Ο «νταλκάς» του χρέους θα έδινε στους πολύ λίγους την δυνατότητα να κερδίσουν όλες αυτές τις μάχες. Τις έχασαν επειδή, μετά τον πόλεμο, οι πολλοί απελευθερώθηκαν από το χρέος και μπορούσαν να θεωρούν δεδομένη την έμμισθη εργασία με μισθούς που αυξάνονταν πιο γρήγορα απ' ότι οι τιμές (αντανακλώντας την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας).

Όλα αυτά άλλαξαν από την δεκαετία του 1970 όταν ο φόβος της ανεργίας μείωσε τους πραγματικούς μισθούς και τους κρατά από τότε στάσιμους. (Γνωρίζετε ότι στις ΗΠΑ το ωρομίσθιο είναι σήμερα χαμηλότερο σε πραγματικές τιμές απ' ότι το 1973;) Κάπου εκεί έγινε η Μεγάλη Υποκατάσταση: Αντί για μισθούς, οι πολλοί κλήθηκαν να στηρίξουν το βιωτικό τους επίπεδο εισερχόμενοι στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Πως; Κατ' αρχάς, δανειζόμενοι μέσω πιστωτικών καρτών. Κατόπιν, ποντάροντας στο χρηματιστήριο της αγοράς ακινήτων, με χρήματα που λάμβαναν από στεγαστικά δάνεια και τα οποία τα «τοποθετούσαν» σε ντουβάρια ελπίζοντας στην αύξηση της τιμής του σπιτιού (οπότε το πουλούσαν, εξαργύρωναν τα κέρδη, έπαιρναν μεγαλύτερο στεγαστικό, μεγαλύτερο και ακριβότερο σπίτι κ.ο.κ.). Τέλος, αντί για απλές, «βαρετές» συντάξεις, η πλειοψηφία βρέθηκε (θέλοντας και μη) να συμμετέχει σε συνταξιοδοτικά προγράμματα όπου οι εισφορές τους (και των εργοδοτών) κατέληγαν ως χαρτοφυλάκια μετοχών και παραγώγων στο χρηματιστήριο, από τα οποία μάλιστα μπορούσαν να δανειστούν πριν γεράσουν (κάτι σαν να δανείζεσαι από τον γέρο εαυτό σου).

Πράγματι, από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, ιδίως στην Βρετανία και στις ΗΠΑ, η πλειοψηφία είδε τους μισθούς της να μειώνονται και να υποκαθίστανται από δανεικά. Από χρέος. Γρήγορα το φαινόμενο επεκτάθηκε και στην Ευρώπη. Στην Ελλάδα, εκεί που είμασταν ένας λαός με πολύ, πολύ χαμηλό ιδιωτικό χρέος, από τότε που μπήκαμε στην Ευρωζώνη αρχίσαμε να συγκλίνουμε γοργά με την «Δύση» σε αυτόν τον θλιβερό τομέα: στην εξάρτηση από το χρέος. Το ιδιωτικό χρέος το οποίο έχει μετατρέψει τον μέσο Ευρωπαίο, τον μέσο Αμερικάνο, σχεδόν όλους τους Έλληνες, σε μορφές που θυμίζουν τον Φάουστους την στιγμή που αντικρύζει τον Μεφιστοφελή. Κι όπως ξέρουμε, ο Σατανάς ξέρει τις καλύτερες μελωδίες.

Στον «Χαμένο Παράδεισο» (Paradise Lost), του Τζον Μίλτον, ο Πρίγκηπας του Σκότους δεν αρκείται στο να καταδυναστεύει χρεοκοπημένους τύπους όπως ο Δρ Φάουστους. Έχει μεγαλύτερες φιλοδοξίες. Θέλει να εντυπωσιάσει τους ηττημένους. Να ξυπνήσει μέσα τους την δίψα για την εξουσία επί όλων των άλλων. Να μας κάνει κατ' εικόναν και καθ' ομοίωσιν του. «Είναι καλύτερα να

βασιλεύεις στην Κόλαση παρά να είσαι υπηρέτης στον Παράδεισο», κοκορεύεται με τρόπο που μας προσκαλεί να τον αντιγράψουμε. Πρώτα έρχεται το χρέος, ακολουθεί η παράδοση στους δανειστές, και έπεται ο Μεφιστοφελής με ένα ιδεολογικό μανιφέστο που κάλλιστα θα μπορούσε να είναι της Χρυσής Αυγής (αν είχαν κάποιον που να διάβαζε... Μάρλοου).

«Η μεγαλύτερη επανάσταση θα γινόταν αν οι πολλοί ψήφιζαν σύμφωνα με τα συμφέρον τους. Είναι κάτι που οι εξουσιάζοντες δεν θέλουν. Για αυτό τους συμφέρει να κρατούν τον κόσμο υπερχρεωμένο, χωρίς ελπίδα, ηττοπαθή. Το μόνο αντίδοτο σε αυτή την μορφή τυραννίας είναι ο άσβηστος θυμός απέναντι στην αδικία.»

Τάδε έφη ο Τόνι Μπεν σε μια από τις τελευταίες του ομιλίες. Το μόνο που θα προσέθετα είναι: Κι ένα γενναίο κούρεμα χρέους, δημόσιου και ιδιωτικού! Χωρίς επιμηκύνσεις. Και χωρίς τα κρυφά τερτίπια που μεγεθύνουν την σκιά της χρεοδουλοπαροικίας που περιφέρουμε, όπου και να πάμε.